

pro dary milován,
Před tou holfi
klerus i laici
dnes si vše dovolí.

Turo básně
milovaným druhům
posílá teď
Guido z Basochiá,
jenž by rád se
zúčastnil těch hodí,
kdyby nebyl
v dáli na studiu,
Před tou holfi
klerus i laici
dnes si vše dovolí.

Nejslavnější tvůrce žákoueské poezie a její zakladatel, který zaměřením svých písní na příjemné stránky života určil náplň žákoueských písní a stal se po formální stránce jejich neprekonečným vzorem, je pro nás zcela ukryt za pseudonymem, který zahrazuje jeho vynikající básnické nadání. Byl rytířského původu, nabyt důkladného vzdělání a výběrně znal antickou i středověkou poezii. Z jeho života známe jen léta 1161—1167, v nichž byl chráněncem kancléře Reinalda z Dasselu (tobto také oslovuje v předposlední strofe své Zpovědi, kterou tu přinášíme). Byl opravdú archibáseník a na ničem jiném než na vlastní básnické tvorbe mu nezáleželo. Svým bobémským životem způsobil, že se skoro všichni tvůrci žákoueské poezie tváří jako potulní žáci, nacházející obživu jen díky svým básním, třebaže někteří z nich zastávali vysoké církevní úřady. Může tedy Archipoeta za to, že žákoueská poezie byla dlouho (a občas je mylně dosud) pokládána za poezii vagantskou. Většina žákoueských písní se zpívála, jejich melodie však známe jen vyjimečně, protože se zapisovaly jen texty. Proto je velice důležité, že se nedávno podařilo melodiemi nejslavnější Archipoety básně, jeho Zpovědi, rekonstruovat.

ZPOVĚĎ ARCHIPOETOVA

Slepým hněvem v nitru svém
planu v mocné zlobě,
v trpkosti a hořkosti
promlouvan sám k sobě.
Svofen z hmoty lehounké,
v níž se neklid tají,
jsem jak listek na stromě,
s mímž si větry hrají.

Zatímco si moudrý muž,

Je-li mudrc pravý,
skálu zvoli za základ,
obydli když staví,
já se hlupák podobám
plynoucimu toku,
který mění krajínu
na každíčkém kroku.

Unášen jsem jako člun,
jemuž lodník chybí,
nesu se jak vzduchem prák,
kam se mi jen zlíbí.
Nezdří mě vězení,
spoutati se nedám,
se špatnými družím se,
rovné sobě hledám.

Připadá mi zatežko
míti srdce z ledu;
zato mi je milý žert,
lahodnější medu.
Plnit příkaz Venušin,
co v tom potěšení!
Pro ni v srdci malátném
dostí místa není.

Po široké cestě jdu,
jak je zvykem mladí,
zapomínám ctnostně žít,
k hříchu mě to svádí;
více nežli po spáse
po rozkoši toužím —
pro duši jsem mrtev již,
zato tělu sloužím.

Přemoudrý můj pastýří,
o milost tě žádám:
krásnou smrtí umírám,

sladkou ranou padám;
divky hrudí mou zraňují
krásou, již se těším:
s těmi, jež mi uniknou,
aspoň v srdci hřeším.

Přirozenost zdolati
těžká věc, toť jisté,
při pohledu na dívku
zůstat myslí čisté;
nemůže přec mladý muž
plnit tvrdé řády,
k divenkám tak půvabným
obracet se zády.

Kdopak vhozen do ohně,
není ohněm spálen,
a kdo meška v Pavii,
má být hříchu vzdálen?
V Pavii, kde jinochy
Venus láká v síť,
očima kde připoutá,
krásou uchvátí tě?

Hippolyta pošleš-li
dneska do Pavie,
cudnost jeho naposled
dnešního dne žije:
v lůžko lásky vedou tam
cesty ze všech směrů,
mezi chrámy Ctnosti chrám
nenajdeš tam věru.

Dále se mi vytýká,
hazardně že hrávám:
když však posléz od stolu
šatů zbaven vstávám,
údy sice zebou mě,

duch však plane žárem,
a já básně, verše své
kují s větším zdarem.

Do třetice musím též
krčny vzpomínouti:
k ní jsem celý život lnul,
k ní chci vždycky lhouti,
dokud svatých andělů
neuvídám sbory
zpívaj slavné rekviem
nad mrtvými tvory.

Já jsem pevně rozhodnut
v krčně zemřít jednou.
Ať je vno blízké rům,
nežli smrtí zblednou;
zapějí pak andělé
s radostnější tváří:
„Pijáka nechť tohoto
milostí Bůh daří.“

Při pohárech zaplane
světo duše naší,
duch nektarcm opojen
do výše se vznáší.
Vino, jež je z hospody,
sladší chuť mi křísí
nežli tvé, jež, pane můj,
číšník s vodou mísí . . .

Hle, já vyznal hříchy své
(nemám již co říci),
ze kterých mě vinili
tvoji služebníci:
z nich však není jediný,
kdo by se chtěl káti,
ač se také těšit chť,
světa užívati.

160

V přítomnosti biskupa,
jak zní příkaz Krista,
hodiť po mně kamenem
nechat ten se chystá,
jeňž by vědom nebyl si
hříchu prázdného.
Ten ať potom nešetří
pěvce ubohého.

Na sebe já řekl jsem
všechno, co jsem věděl,
vyvrhl jsem všechny kal,
jeňž mi v nitru seděl.
Starý život nemám rád,
nový mrav se líbí.
Srdce zří však jenom Bůh,
lidé vnější chyby.

Ke ctnosti už láskou plám,
hříchy mé mě kruší,
obrozují mysl svou,
obrozen jsa v duši;
nové mléko saji už
jako znovuzrozen,
abys od všech marností
duch byl osvobozen.

Ušetř mne, vždyť lístost mám,
vznešený můj pane,
milst, o niž prosím tě,
skutkem nechť se stane.
Když jsem vyznal vinu svou,
rozhlěšení dej mi,
řád vykonám pokání,
jenom hřích můj sejmí.

Lev, jeňž králem zvířat je,
šetřiti jich umí,

161

vůči zvěři poddané
často hněv svůj ztlumí,
Totéž činite také vy,
vladařové svěřta!
Tam, kde chybí vládná tvář,
samá trpkost vzkvétá.

*Ovidius byl ve 12. století ušatku nečtenějším a nezapodobovanějším autorem. Jeho vyprávění o Pyramovi a Thisbé ze čtvrté knihy Metamorfóz (v. 55—166) se stalo námětem několika středolatinských zpracování. U nás se zachovalo v třebonišském rukopise A 4 delší zpracování Dětrichovo o 310 verších, pro svůj výbor jsme však zvolili kratší zpracování Matouše z Vendôme, od něbož máme v našich knihovnách bibliickou básně Tobias a který byl na našich stejně jako na cizích školách prosbulj zejména svou Ars versificatoria (Umění veršovat). Předpisy, jež dává středověkým autorům v této poetice, se sám řídí ve své elegii. To, co podrobně vypráví Ovidius, přechází stručně, rozvíjí však okolnosti, jež Ovidius jen naznačil, a zejména přidává obecné úvahy moralistně zaměřené. Samozřejmě počítal s tím, že jeho čtenáři Ovidiovo dílo znají, a současně ještě stojí, že ačkoliv téma vzal Matouš z Metamorfóz, slovní obraty převírá především z Žalozpěvů. Láska, Umění milovat, jež svou formou — jsou psány elegickým distichem — se hodily největšímu středověkému mistru elegické-
bo disticha samozřejmě lépe než hexametrické Metamorfózy.*

PYRAMUS A THISBÉ

K lásce patří vždy žár, však bývá příčinou zhouby,
když ten, kdo ochotel jí sám si přivodí smrt.
Pyramus, Thisbé dvojice jsou a dvojice nejsou,
láska, jež jedna díl v nich, nedělá dvojici z nich.
Dva jsou a zase dva nejsou, ač mysl jednou mají,
jedná láska v nich tkví, jedna věrnost i duch.
Jednota lásky a vůle jim brání se dvojicí státi,
z různosti těla je znáti, přece jen lidé jsou dva.
Dva jsou, a jsou i jedno: tak jsou dva tělem, však v myslí
jednotu spojil je lásky jednotné žár.